

Basistraining: begeleiden bij verlies en rouw

10 oktober 2019

Trainer: Henriette Doosje

SKB F: 1679.94, totaal 12 SBU

Begeleiding – Training – Opleiding bij Verlies en Rouw

Buro Nazorg, Stokmeesterlaan 3, 8014 GM, Zwolle

www.buronazorg.nl

Programma van de dag:

- Welkom en korte kennismaking

- Definities van verlies en rouw:

- W. Worden: De aanpassing aan het verlies.
- Herman de Mönink: Het kwijt raken van een of meer belangrijke elementen uit je bestaan en daarmee het kwijtraken van het houvast dat je er aan ontleende.
- Attig: Rouw is het antwoord dat rouwenden geven op verlies.
- Riet Fiddelaers: Rouw is de liefde die het adres is kwijtgeraakt.
- Bert Hellinger: Rouw is de achterkant van de liefde.

Begeleiding bij rouwverwerking:

Een steun in de rug voor mensen die in essentie een normaal rouwproces doormaken.

Mensen de gelegenheid bieden om over hun verlieservaringen te praten en hun

gedachtes/gevoelens en gedragingen te uiten. Opdat ze zelf verder kunnen in hun proces.

- Transitiefase en de grilligheid van een rouwproces

- Verhalen van rouw

- Verlieskundedriehoek

- Rouwtakenmodel van J. Worden (rouwtaken 1 en 2)

- Creatieve opdracht - rouwtaak 2

- Lunch

- Vervolg rouwtaken (rouwtaken 3 en 4)

- Rouwen is een vingerafdruk van verdriet

- Diversiteit aan gevoelens
- Diversiteit aan gedachten
- Diversiteit aan gedragingen

- Casus uit de praktijk: Hoe kun je de verlieskunde theorie leren koppelen?

- Bespreking in de groep

- Wanneer moet je je dan zorgen gaan maken? - Rouw en de DSM-5

- tijdsduur
- mate van vooruitgang in het proces
- intensiteit van de symptomen

- Vragen en losse eindjes

- Creatieve afronding – troost/krachtelfje

*Afscheid nemen
is met zachte vingers
wat voorbij is dichtdoen
en verpakken
in goede gedachten der herinnering*

*is verwijlen bij een brok leven
en stilstaan op de pieken van pijn en vreugde*

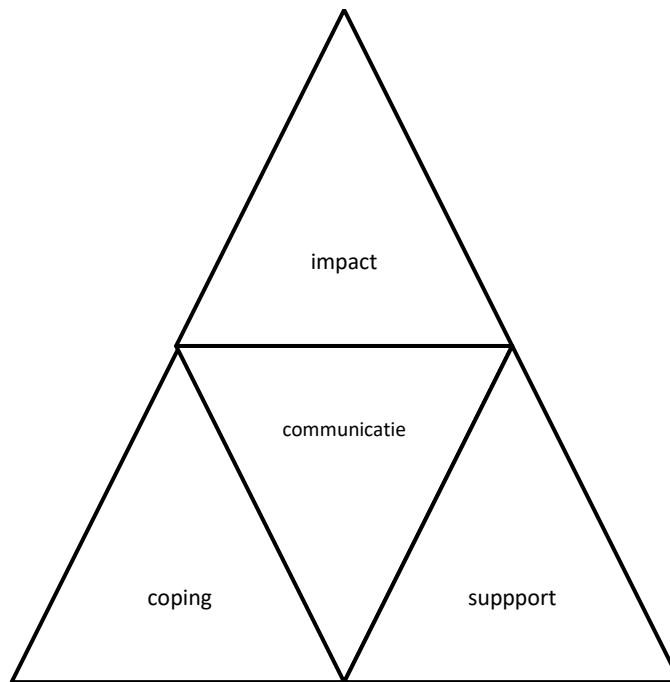
*Afscheid nemen
is met dankbare handen weemoedig meedragen
al wat waard is niet te vergeten.....*

*Is moeizaam de draden losmaken
en uit het spinrag der belevenissen loskomen
en achterlaten
en niet kunnen vergeten.*

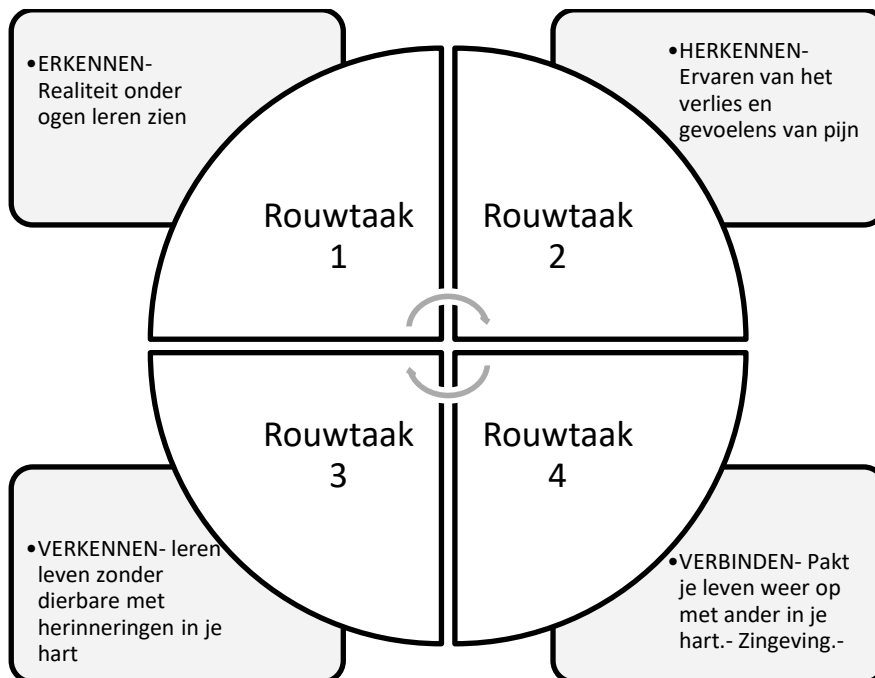
Dietrich Bonhoeffer

Verlieskundedriehoek

Je moet de verlieslast wel zelf tillen, maar niet alleen (Herman de Mönningk).

Rouwtakenmodel van W. Worden:

Rouw is de achterkant van de liefde

Henriette Doosje, Psychosociaal Magazine (informatieblad voor professionals in de psychosociale gezondheidszorg)

Door: Henriette Doosje

Met verlies kun je op verschillende manieren in je leven geconfronteerd worden: verlies van werk, verlies van een relatie, verlies van gezondheid, verlies van toekomstdromen en verlies van een dierbare door overlijden. In dit artikel ga ik in op het verlies van een dierbare door overlijden; ik geef daarbij een aantal praktische handvatten om mensen in rouw te kunnen bijstaan.

Erkenning en ruimte

Er is veel geschreven over verlies en rouw. De uitspraak van Bert Hellinger: 'Rouw is de achterkant van de liefde', is een van mijn favorieten. Deze zin geeft erkenning en ruimte om te mogen rouwen.

Wanneer ik deze uitspraak gebruik in mijn praktijk, komt er vaak een zucht van opluchting, gevolgd door de woorden: 'Dan is het niet zo raar dat ik na maanden nog regelmatig verdriet heb en niet echt kan genieten van de leuke dingen in mijn leven.'

Dat is inderdaad niet raar, integendeel. Het is volstrekt logisch én natuurlijk dat er gedurende langere tijd verdriet is om iemand die niet meer in je leven is. Rouwen is de achterkant van de liefde. Een rouwproces heeft tijd en aandacht nodig.

Het is dan ook een belangrijke taak als (rouw)begeleider om erkenning en ruimte te bieden. Zeker in onze hectische maatschappij waar het accent vaak ligt op 'Je moet toch door en het leven gaat verder'.

Rouwenden worden ook met regelmaat geconfronteerd met uitspraken over wat 'normaal' zou zijn in rouw: 'Als je de feestdagen maar hebt gehad..... Na het eerste jaar heb je het ergste wel gehad.....' Of 'Je bent een sterke vrouw en gaat het vast redden.....'

Begrijp me goed, dit wordt vaak gezegd om rouwendenden een hart onder de riem te steken, op te beuren en te bemoedigen. Het resultaat is echter vaak dat de rouwendenden zich niet begrepen voelen en het steeds moeilijker vinden om na een aantal maanden te vertellen dat ze hun dierbare nog zo missen. Vaak gaan rouwendenden door deze goedbedoelde opmerkingen zelfs twijfelen aan zichzelf en vragen zich dan af wat er mis is en of ze verkeerd rouwen.

Heel vaak kan ik ze geruststellen, iedereen rouwt op zijn eigen manier. Dat kan ook niet anders, want iedereen heeft een eigen, unieke relatie en band met degene die is overleden.

Rouwen als aanpassingsproces

Rouwen is een natuurlijk proces dat mensen doormaken als ze een verlies hebben geleden. Het is eigenlijk een aanpassingsproces van hun oude leven naar een nieuw leven. Een proces van zoeken, vallen en opstaan. Rouwen is het op zoek gaan naar "hoe verder met je leven" (herstelgerichte oriëntatie) en tevens het stilstaan bij het verlies en de diverse rouwuitingen (verliesgerichte oriëntatie).

Ik noem het wel eens de 'twee benen van rouw': een herstelbeen en een verliesbeen. Beide benen zijn nodig om verder te kunnen en iedereen 'loopt' op zijn eigen manier.

Eilanden van rouw

In mijn praktijk zei een cliënte laatst: 'Mijn zus heeft er veel minder last van dan ik, die ging de volgende dag alweer aan het werk na het overlijden van onze moeder. Maar ik ben pas na 4 weken weer aan het werk gegaan. M'n zus zegt dat ik ook gewoon door moet gaan met mijn leven, we snappen niets meer van elkaar en dat doet me veel verdriet'.

Het is vaak lastig om elkaar in rouw goed te begrijpen. Ik zie in gezinnen of bij partners regelmatig 'eilanden van rouw' ontstaan. Men begrijpt elkaar niet en komt steeds verder van elkaar af te staan, soms zijn er verwijten over en weer. Dit kan een rouwproces zwaarder en eenzamer maken.

Een van de duidelijkste voorbeelden hiervan is het echtpaar met een overleden kindje. De vrouw verweet de man dat hij zo vaak weg was omdat hij elke avond lange fietstochten maakte. Ze voelde zich door hem in de steek gelaten. Na een aantal gesprekken met hen samen werd duidelijk dat dit zijn manier van rouwen was en dat hij altijd langs het grafje van hun kind fietste. Dit laatste wist zijn vrouw niet.

Manu Keirse zegt het zo prachtig in een van zijn boeken: 'Rouwen is een vingerafdruk van verdriet'.

Als begeleider is het dus belangrijk om te vertellen dat iedereen op zijn eigen manier rouwt en daar ruimte, aandacht en erkenning voor nodig heeft.

Ik nodig partners/gezinnen uit om hun rouwuitingen aan elkaar te (leren) vertellen en naar elkaar te (leren) luisteren zonder oordeel. Soms maak ik daarbij gebruik van het therapeutisch bordspel 'Alle sterren van de Hemel' van Daisy Luiten.

Rouwreacties: divers en persoonlijk

Rouwreacties kunnen heel divers zijn: verdriet, concentratieproblemen, lusteloosheid, veel of juist weinig slapen, heel weinig voelen, schuldgevoel, boosheid, somberheid, etc. Al deze reacties zijn heel normaal. Bij een verlies komt het ook regelmatig voor dat eerdere verliezen weer aangeraakt worden, wat verwarrend kan zijn. Het is belangrijk dat je als begeleider enige kennis hebt van de diversiteit aan rouwreacties.

Hoe iemand rouwt heeft te maken met diverse factoren. Ik noem er een aantal: verschillen tussen mannen en vrouwen, kinderen rouwen op hun eigen wijze, heeft iemand een goed ondersteunend netwerk, is er sprake van diverse verliezen in korte tijd, was er sprake van een traumatisch overlijden, is er sprake van comorbiditeit, wat was de relatie met degene die er niet meer is, waren er veel conflicten in de relatie etc.?

Wil je iemand goed begeleiden, dan is het belangrijk hierbij stil te staan. Het geeft inzicht in iemands copingstrategieën rond rouw en in wat iemand van jou als begeleider nodig heeft.

Praktische begeleidingstips:

- Rouwen is de achterkant van de liefde: Geef erkenning, aandacht en ruimte om te rouwen.
- Normaliseer de diversiteit van de (soms heftige) rouwuitingen; dit werkt vaak geruststellend.
- Rouwen is een vingerafdruk van verdriet: ondersteun mensen in hun eigen pad van rouw.
- Geef ruimte, erkenning en aandacht aan 'beide benen van rouw'.
- Moedig mensen in rouw ook aan om af en toe een pauze te

nemen, terug op te laden en zich opnieuw te verbinden met de levende, groeiende kanten van het leven (Therese Rando, 1993)

- Vraag in je intake altijd naar verlieservaringen van mensen. Verliezen die onvoldoende aandacht hebben gehad, kunnen een rol spelen bij diverse problematieken.
- Vergaar kennis over (complicaties in) het rouwproces en verwijs door als dit nodig is, naar een rouwdeskundige.
- Geef geen ongevraagd advies, rouwen is een vingerafdruk van verdriet. Onderzoek samen wat iemand nodig heeft om het verlies te leren dragen.
- Heb aandacht voor het netwerk van de rouwende en onderzoek samen hoe dit netwerk ingezet kan worden. Een betrouwbaar en aanwezig netwerk ondersteunt een rouwende bij het (leren) dragen van een verlies en voorkomt dat een cliënt afhankelijk van jou wordt.
- Durf met "lege handen" te staan als hulpverlener. Wees nabij en loop een stukje mee in het proces van rouw.

Mocht je meer kennis en praktische vaardigheden willen opdoen, dan nodig ik je uit eens op mijn website te kijken. Ik bied diverse zelf ontwikkelde, betaalbare en geaccrediteerde trainingen om je te verdiepen in verlies en rouw. Tevens start er in november 2013 weer een opleiding tot rouwbegeleider. •

AANBEVOLEN BOEKEN:

- Herman de Mönnink: Verlieskunde
- Riet Fiddelaers-Jaspers: Met mijn ziel onder mijn arm
- Sabine Noten: Stapeltjesverdriet
- Mieke Ankersmid: Verlaat Verdriet

Henriette Doosje is in 2004 gestart met Buro Nazorg, gespecialiseerd in begeleiding, advies en training bij Verlies en Rouw. Buro Nazorg is de integratie van haar persoonlijke verlieservaringen met haar kennis en kunde als professioneel hulpverlener, hbo-docent en supervisor. www.buronazorg.nl.

Rouwen zonder fasen of taken

Daan Westerink, lkmisje.eo.nl 1 mei 2019

Zoveel mensen, zoveel soorten rouw. Waar de een eindeloos wil praten, zoekt de ander liever afleiding. Rouwdeskundige Daan Westerink zoekt uit hoe het zit met rouwen en legt een paar misverstanden op tafel.

'Sorry, maar je rouwt verkeerd'

Franka verloor haar man en bleef achter met twee jonge kinderen. Ze is mijn collega en stond na een paar weken al weer voor de klas. Waarom? Omdat ze daar zin in had. Omdat de muren in haar huis op haar af kwamen. Omdat de studenten haar heel veel energie geven. Nu lijkt het alsof ik het voor haar opneem. En dat doe ik ook. Want Franka krijgt aan de lopende band goed bedoelde, maar pijnlijke adviezen hoe ze moet rouwen.

'Moet jij niet bij de kinderen zijn nu?'

'Moet jij niet bij de kinderen zijn nu?' En stellige opmerkingen zijn er ook: 'Je bent zoveel van huis, je zit duidelijk nog in de ontkenningsfase'. Daardoor heeft Franka vaak het gevoel dat ze het niet goed doet. Rouwen. En dat is jammer. Want niet alleen zijn er heel veel verschillende soorten mensen, zij hebben ook allemaal verschillende behoeften als ze iemand verliezen. De een wil praten over het verlies, de ander gaat liever sporten met een vriend. De een wil graag een poosje thuisblijven, de ander, zoals Franka, zoekt naast de zorg voor de kinderen ook graag wat afleiding.

Wat voor de een prettig is, voelt voor de ander helemaal niet goed. En dat is prima. In tijden van verlies mag je eigenwijs rouwen. Dat is zelfs een must! Maar daar heb je je omgeving wel bij nodig.

Er zijn helaas heel veel hardnekkige misverstanden over rouw. Dat een rouwproces uit fasen bestaat bijvoorbeeld, die allemaal doorlopen moeten worden. Psychiater John Bowlby ontwikkelde deze theorie in de twintigste eeuw, later dankbaar aangevuld door psychiater Elisabeth Kübler-Ross. Logisch dat deze theorie nog steeds door sommige mensen gebruikt wordt, want het is heel handig voor de omgeving en ook voor hulpverleners, om dit model bij de hand te hebben en te kijken of iemand in de fase ontkenning, marchanderen, woede of al in de fase van verdriet en depressie zit, om uiteindelijk hopelijk te kunnen concluderen dat de slotfase aanvaarding in zicht komt. Daarna is het rouwen voorbij, het verdriet achter de rug.

Maar zo werkt het niet, daar kwamen nabestaanden en ook Elisabeth zelf achter. Het dwingende karakter van een rouwtheorie veroorzaakt misverstanden bij de omgeving en twijfel bij mensen als Franka: Doe ik het wel goed? Mag ik wel zeggen dat ik weer blijdschap voel terwijl ik nooit boos ben geweest? En is het normaal dat ik na jaren nog kan huilen om mijn man? Ja. Ook dat is normaal.

Misverstand 2: je moet rouwtaken vervullen

De Amerikaanse rouwtherapeut William Worden veegde het fasenmodel definitief van tafel en bedacht toch ook een eigen theorie. Volgens hem moeten nabestaanden vier rouwtaken vervullen: eerst het verlies onder ogen zien; dan gevoelens en reacties ervaren die volgen op het verlies; zich vervolgens aanpassen aan een leven waar de overledene geen deel meer van uitmaakt; en tenslotte de overledene emotioneel een plaats geven en de draad van het leven weer oppakken. Maar ook dit model wordt gebruikt als een fasenmodel. Ook hier moet

je eerst alle emoties verwerken voor je weer deel kunt nemen aan het leven, en er weer van mag genieten. Voor de meeste mensen, inclusief kinderen, werkt dit zo niet.

‘Omgaan met verlies is het zoeken naar balans tussen de confrontatie en het weer deelnemen aan de veranderende wereld.’

Rouw is een kwestie van balanceren

Gelukkig ontdekten psychologen Maggie Stroebe en Henk Schut begin deze eeuw dat rouwen geen kwestie is van het doorlopen van opeenvolgende fases of van het vervullen van taken, van het alleen maar geconfronteerd worden met het verdriet. Omgaan met verlies is volgens hen het zoeken naar een balans tussen de confrontatie met het verlies en met het weer deelnemen aan de veranderde wereld. Je slingert heen en weer en de ene keer is dat heel zwaar, de andere keer word je opgetild door mooie herinneringen en voel je dat je door kunt.

Hoe je dat doet, heen en weer slingeren? Met vertrouwen. Met fijne mensen om je heen. Mensen die blijven vragen waar je behoefte aan hebt. Ook na een jaar nog. En die luisteren naar het antwoord, ook als je dat niet hebt. Gelukkig heeft Franka die mensen om zich heen. Haar schoonouders bijvoorbeeld en haar broer, die vroegen hoe ze haar en de kinderen konden ondersteunen. Franka gaf aan dat het alleen voor de kinderen zorgen haar soms zo zwaar valt, dat ze in het weekend het liefst alleen maar bij wil slapen. De kinderen logeren sindsdien een keer per maand. De ene keer een weekend bij hun opa en oma en de andere keer bij hun oom en tante.

‘Iedere week leest een oudere meneer de kinderen voor uit een van de boeken die hun vader ook zo prachtig vond.’

Steun in het rouwen

Franka heeft veel steun aan de mensen van haar kerk. Een vaste groep is haar trouw blijven bezoeken en vroegen hoe ze de jonge weduwe verder konden ondersteunen. Wilde ze niet met een hulpverlener praten, ze kenden nog wel een goede. Franka gaf aan dat de bezoeken en ook haar geloof haar al genoeg steun gaf.

Praten met een hulpverlener hoefde niet. Maar ze gaf aan dat ze het wel heel erg fijn zou vinden als iemand haar kinderen eens per week voor wilde lezen, want dat deed haar man altijd zo vol overgave. Kenden ze niet iemand met een fijne stem die dat ook leuk vond? En dus leest nu iedere week een oudere meneer de kinderen voor uit een van de boeken die hun vader ook zo prachtig vond. Haar zoontje en dochtertje genieten van die speciale avond. Hun bonus-opa gaat net zo op in het boek als hun papa deed en ze kijken iedere week uit naar het bezoek. Franka gaat dan om de hoek een uurtje naar de sportschool. Het is daar net alsof ze alle emoties eruit kan gooien.

Nieuw evenwicht

Is dat rouwen? Naar de sportschool gaan, in de kerk genieten van inspirerende teksten, je gedragen voelen door een gemeenschap, een oudere meneer je kinderen wekelijks een uurtje voor laten lezen, je kinderen een keer in de maand naar familie brengen zodat jij uit kunt slapen? Ja. Ook dat is omgaan met verlies, zoeken naar een nieuw evenwicht. En dat is waar de mensen om Franka heen haar volop bij ondersteunen. Ze zeiden niet ‘je kunt me altijd bellen’, ze belden zelf aan. Ze zijn er. Zonder advies, zonder rouwprotocol, met lege handen maar vooral met een liefdevol hart. Dat gun ik iedereen.

Boekenlijst Buro Nazorg

1. Bo Van Aalst; Als kinderen niet meer beter worden.
2. Claire van den Abbeele; De kunst van het afscheid nemen.
3. Christa Anbeek en Ada de Jong; De berg van de ziel, persoonlijk essay over kwetsbaar leven.
4. Mieke Ankersmid; Mindfull omgaan met Verlies.
5. Mieke Ankersmid; Verlaat verdriet.
6. Mieke Ankersmid, Karin den Hollander; Ouders zonder voorbeeld
7. Cathy Beckers-Mansell; Rouwen na het verlies van je baby.
8. Marinus van den Berg; Als het stiller wordt, kijk je terug.
9. Marinus van den Berg; Je kind verliezen.
10. Marinus van den Berg; Rouwen in de tijd.
11. Marinus van den berg; Meegaan tot het einde.
12. Marinus van den Berg, Carlo Leget; Leven aan de grens. Reflecties over terminale zorg.
13. Marinus van den Berg, Daan Westerink; Noem mijn naam, leven met de dood van een kind.
14. Paul Boelen, Jos de Keijser, Geert Smid: Handboek traumatische rouw.
15. Annelyn de Boer; Als jongeren rouwen, 80 praktische tips.
16. Jozanneke van de Bosch; Zo nu ben je wees.
17. Riekje Boswijk-Hummel; Troost, vragen, geven en ontvangen
18. Vivian Broughon: Stilstaan bij trauma.
19. Rob Bruntink; Leven na de wending, als je kind overleden is.
20. M. Delfos en R.Fiddelaers; Moet ik nu huilen? (over rouw en autisme)
21. Ludo Driesen; Ik wil mama én papa allebei.
22. Monique van 't Erve en Riet Fiddelaers-Jaspers; Om alles wat er niet meer is (jongeren over zelfdoding).
23. Riet Fiddelaers-Jaspers; Een rugzak vol verdriet.
24. Riet Fiddelaers-Jaspers; Mijn troostende Ik.
25. Riet Fiddelaers-Jaspers; Wanneer word je dood?
26. Riet-Fiddelaers-Jaspers; Verlies in beeld.
27. Riet Fiddelaers-Jaspers; Met mijn ziel onder mijn arm.
28. Riet Fiddelaers-Jaspers; Als ik er niet meer ben (kinderen voorbereiden op overlijden ouders).
29. Riet Fiddelaers-Jaspers; De rouwende school.
30. Riet-Fiddelaers-Jaspers; Jong verlies.
31. Riet Fiddelaers Jaspers en Jakob van Wielink; Aan de slag met verlies – op het werk.
32. Riet Fiddelaers Jaspers en Sabine Nooten; Herbergen van Verlies.
33. Emilie Fraterman en Trudy van Gils; Rouwgroepen.
34. Denise van Geelen en Jakob van Wielink; Met zoveel liefde heb ik van je gehouden
35. D. van Geelen: Jakob van Wielink, Leo Wilhelm, Professioneel begeleiden bij verlies.

36. Maria de Greef; Het regent in mijn toekomst (grootouders en rouw).
37. Lowie van Gorp; We houden je vast.
38. Femke van der Gun; Echtscheiding 'Kiezen voor het kind'.
39. Onno van der Hart; Afscheidsrituelen, achterblijven en verdergaan.
40. Suzan Hilhorst; Sara en Liv.
41. An Hooge; Anders Nabij, de stille kracht van ouders na de dood van hun kind.
42. Suzanna van de Hunnen; Stervensdruk, geen tijd om dood te gaan.
43. Anke de Jong – Koelé; Van overleven naar zinvol leven (verlies van gezondheid).
44. Manu Keirse; Helpen bij verlies en verdriet.
45. Manu Keirse; Kinderen helpen bij verlies.
46. Manu Keirse; Vingerafdruk van verlies.
47. Manu Keirse; Als ik er niet meer ben.
48. Manu Keirse; Helpen bij ziekte en pijn (verlies van gezondheid).
49. Manu Keirse; Annemie Vandermeulen; Als je een prille zwangerschap verliest.
50. Marilou Koene – Boulanger; Rouwen om je ouder.
51. Bessel van der Kolk; Traumasporen, herstel van lichaam, brein en geest na overweldigende ervaringen.
52. Marcel Paul van Kooten; Geen hartslag meer.
53. Elisabeth Kübler-Ross; Lessen voor levenden
54. Elisabeth Kübler-Ross; Over rouw.
55. E. Kuber-Ross; Kinderen en de dood.
56. Jos de Keijser, Paul Boelen, Geert Smit; Handboek traumatische rouw.
57. Karin Kuiper; Je mag mij altijd bellen.
58. Carlo Leget; Ruimte om te sterven
59. Peter Levine; De tijger ontwaakt- traumabehandeling met lichaamsgerichte therapie.
60. Roek Lips; Het boek JOB.
61. Leoniek van der Maarel; De gids over rouwende kids, 80 praktische tips.
62. Leoniek van der Maarel; Kinderen in Spagaat. Over rouw na echtscheiding en overlijden.
63. Leoniek van der Maarel; 80 praktische tips/verstandelijke beperking en rouw.
64. Laura Maaskant; Leef.
65. Johan Maes en Harriëtte Modderman, G. Claes; Ruimte maken voor verlies en rouw.
66. Johan Maes en Eva Maria Jansen; Ze zeggen dat het overgaat.
67. Larissa van der Molen; Gekleurde Tranen- creatief handboek bij verlies en rouw.
68. Herman De Mönnick; Verlieskunde.
69. Sabine Noten; Stapeltjesverdriet.
70. Tim Overdiek; Tranen van liefde.
71. Margret van Passen; De kracht van kwetsbaarheid (over verlies van kind).
72. Arthur Polspoel; Het was toch een mooi leven.
73. Jeanette Rietberg; Altijd een kind tekort, handboek bij zwangerschap na babysterfte.
74. Tanja van Rosmalen; Wat nu? Mijn leerling wordt niet meer beter.

75. Franz Ruppert: Symbiose en autonomie.
76. Franz Ruppert: Bevrijding van trauma, angst en onmacht.
77. Franz Ruppert: Vroegkinderlijk trauma.
78. Julia Samuel; Rouwwerk
79. Anjolein Schraven-Zwart; De gids over scheiding en kids, 80 praktische tips.
80. Edward Teyber: Kind van gescheiden ouders.
81. Claudia Venhorst, Brenda Matthijssen, Dood.
82. Anne-Marie Vermaat: Lieverd ik mis je zo (met rouwspeld).
83. Minke Weggemans: Broederziel alleen.
84. Daan Westerink: Verder zonder jou, jongeren over de dood van iemand die ze lief is.
85. Daan Westerink; Leven zonder ouders.
86. Jakob van Wielink en Leo Wilhelm; Rouwregels- Handvatten voor organisaties.
87. Ineke Wienese; Kun je internetten in de hemel?

Boekenlijst kinderen/jongeren

1. Bo van Aalst; Uil is dood.
2. Sanne de Bakker; Willem is in de wolken.
3. Marja Baseler: Over leven en dood.
4. Dick Bruna: Lieve Oma plus.
5. Elien Craenhals, Emy Geyskens; Hart op slot.
6. Ellen Dreezens; Doorleefboek (met hulpgids Meeleefboek).
7. Dromenjager; Woezel en Pip, dag lief muisje.
8. Yvonne van Emmerik ; Als vlinders spreken konden.
9. Ineke van Essen: Ik krijg tranen in mijn ogen als ik aan je denk.
10. Riet Fiddelaers-Jaspers; Ik weet niet wat ik weten moet.
11. Riet Fiddelaers-Jaspers; De prins en het kasteel.
12. Riet Fiddelaers-Jaspers; Ik hou je nog even vast- mijn eigen herinneringsboek
13. Riet Fiddelaers-Jaspers; Ik zal je nooit vergeten, herinneringsboek
14. Riet Fiddelaers-Jaspers; Bo de beer neemt afscheid (kleurboek voor jonge kinderen)
15. Annemarie van Haeringen; De Koning nodigt je uit.
16. Pimm van Hest; Overal en nergens.
17. Pimm van Hest; Ik geef je mijn hart.
18. Pimm van Hest; Misschien is doodgaan wel hetzelfde als een vlinder worden.
19. Stian Hole; De hemel volgens Anna.
20. Jeroen Hoogerwerf; Voor altijd vrienden.
21. Stine Jensen; Alles wat ik voel.
22. Marcel Kalter; Waarom is iedereen zo verdrietig vandaag?
23. Vrouwke Klapwijk; Dag lieve oma.
24. Martine van Nieuwenhuyzen; Ik had je nog zoveel willen zeggen.
25. Jens Raschke; Slapen vissen?

26. Michael Rosen; Verdriet.
27. Carry Slee; Pijnstillers.
28. Nathalie Slosse; Toverdruppels.
29. Nathalie Slosse; Grote boom is ziek.
30. Nathalie Slosse; De wensbloem.
31. Britta Teckentrup; Een boom vol herinneringen
32. Birgit Vandermeulen, Iris Boter; Bedje in de hemel.
33. Susan Varley; Derk Das blijft altijd bij ons.
34. Max Velthuijs; Kikker en het vogeltje.
35. Paul Verrept; Ik mis je.
36. Dolf Verroen; Droomopa.
37. Laurina de Vries; Niets aan de hand toch?
38. Jacques Vriens; Achtste groepers huilen niet.
39. Bette Westera en Sylvia Weve; Doodgewoon, prentenboek.
40. Ineke Wienese; Troost voor tranen.
41. Ineke Wienese; Kun je internetten in de hemel?